

227820

Imprimat legal

19 MAI 1927

GEORGE SOFRONIE

Asistent la Universitatea din București
Profesor Secundar

EVOLUȚIA ISTORICĂ A IDEII UNIRII

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Extras din Revista „Floarea Soarelui” Nr. 3-4/1927

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA BUCOVINA

1927

EVOLUȚIA ISTORICĂ A IDEII UNIRII

BCU Cluj / Central University Library Cluj

GEORGE SOFRONIE

Asistent la Universitatea din București
Profesor Secundar

EVOLUȚIA ISTORICĂ A IDEII UNIRII

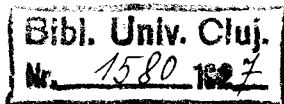
BCU Cluj / Central University Library Cluj

Extras din Revista „Floarea Soarelui” Nr. 3-4/1927

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201800051

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA BUCOVINA

1927

EVOLUȚIA ISTORICĂ A IDEII UNIRII*)

Poporul românesc dintre hotarele întregite cu atâtea jertfe și după seculare eforturi, comemorează an de an mărețul act din 24 Ianuarie 1859, care a deschis noi orizonturi vieții politice ale neamului. Comemorează acel act, cu rodnice urmări, care în lumina istoriei obiective constituie prima verigă din lanțul menit să realizeze unitatea noastră națională completă, nucleul României de astăzi.

Infăptuirea actului politic dela 24 Ianuarie 1859, în entuziasmul aproape unanim al membrilor generației de atunci, ne dovedește energia și vitalitatea neamului în mers spre un ideal, iar trăinicia sa constituie încă o dovadă că numai acele fapte istorice sunt de neînfrânt și de neînlăturat, care reprezintă o sentință dreaptă într'un îndelungat proces istoric.

O astfel de sentință pronunțată de o întreagă dezvoltare istorică înseamnă și Unirea provinciilor românești cu patria mamă la 1918.

---

*) Idei dezvoltate din conferința ținută la Liceul Gh. Lazăr, în ziua de 24 Ianuarie 1927.

Generația noastră, a cărei mare îndatorire este de a contribui prin activitatea și idealul ei la consolidarea acestei frumoase țări, poate să găsească în desvoltarea ideii unității noastre politice, exemple potrivite pentru a impune admirația sentimentului de existență politică a neamului, atât de bine simbolizată în activitatea figurilor de Domni și bărbați politici din trecutul nostru istoric, și îndemnuri de îmbărbătare pentru viitor.

. . .

Nimic nu ni se pare astăzi mai natural ca Muntenia și Moldova să fi alcătuit un singur Stat și credem că, era logic ca la un moment dat, puterile doritoare de imperialism, — Austria, a cărei misiune istorică, de mult a încetat și Rusia iubitoare de pravoslovnici creștini nu pentru a-i mântui, ci spre a-i subjugă, — să se prăbușească și să se închege astfel România actuală. Aceasta pentru că judecata generației noastre este prea stăpânită de acel principiu, creator de state, al naționalităților, după care o națiune, care este în primul rând „o limbă, o literatură, apoi tradiții, o conștiință instinctivă de unitate, într'un cuvânt o formă morală a umanității“¹⁾ trebuie să aibă un stat.

Dacă însă ne transpunem în mentalitatea secolelor trecute, când, — după concepția atunci dominantă în întreaga Europă, a teritorialității, țara era consi-

1) N. Iorga. România și Principiul Naționalităților. (In Istoria Românilor în Note zilnice. Vol. I. pag. 210).

derată ca proprietatea dinastiei cu care se identifica, ne putem da seama pentru ce chiar, dacă o puternică conștiință națională ar fi existat, chiar dacă o intensă dezvoltare a ideii unității politice s'ar fi accentuat, trebuia de așteptat timpuri mai bune, stăpânite de idei moderne, pentru ca Unirea țărilor noastre să se realizeze.

*

De aceia atât timp cât au dăinuit dinastiile tradiționale, Bogdan-Mușatinii în Moldova și Basarabii în Țara Românească, nu putea fi vorba de o Unire a celor două țări surori, apărute dintr'o mare necesitate istorică, ca un semn de vitalitate politică a poporului român abia mântuit de furia distrugătoare a repetatelor năvăliri barbare.

Și aceasta pentru că prezența unui Mușatin pe scaunul Domnesc dela Curtea de Argeș, Târgoviște, sau București ar fi însemnat o uzurpare, întocmai ca și prezența unui Basarab pe scaunul Domnesc dela Suceava sau Iași.

Clasa politică a timpului, boerimea, atât de agitată și divizată în partide pentru susținerea unuia sau altuia dintre pretendenții aparținând aceleiași familii, era unanimă în a recunoaște, conform străvechiului obicei al pământului, legitimitatea Basarabilor în Țara Românească și a Mușatinilor în Moldova.

Deaceia, cu toate marile lui calități, Mircea cel Bătrân, în urma intervenției în Moldova, se mulțumește să detroneze pe luga Voevod, pe care-l „ia la sine” cum spune Cronica și să înlesnească astfel urcarea pe tron a lui Alexandru, care a fost apoi

„Cel Bun“ (23 Aprilie 1399 sau 1400). Și mai târziu Ștefan cel Mare a procedat la fel. În repetatele lui amestecuri în treburile politice ale Țării Românești, determinate de constanta lui dorință de a asigura libertatea de acțiune a țării, vecină cu a sa, și de a avea pe tronul ei un Domn devotat politicii creștine, urmată cu atâta constanță de eroul moldovean, se mulțumește să detroneze pe cei compromiși (Radu cel Frumos, Basarab cel Bătrân (Laiotă), Basarab cel Tânăr (Țăpeluș), în speranța că va găsi un prieten și aliat.

Repetatele momente de hegemonie asupra uneia dintre țări, de către cealaltă, se mărginește deci la încercările de încheiere a unui bloc politic anti-turcesc și ținându-se în cadrele de idei ale timpului, nu pot duce până la *Unire*.
University Library Cluj

Și aceasta cu toate că structura geografică a teritoriului celor două țări, cu apele care se îndreaptă în albia Dunărei, cu munții care se contopesc în lanțul Carpaților, cu șesurile care se încheie în câmpia română, îndruma din punct de vedere natural spre *Unire*.

Dar îndată ce se stinse vechea dinastie a țării Moldovei Mușatinii în linie bărbătească cu Aron-Vodă, fiu natural al lui Alexandru Vodă Lăpușeanu, în linie femeiască cu Ștefan Răzvan, fiu natural al lui Petru Vodă Șchiopul, fiul doamnei Chiajna, dispărând un obstacol din calea Unirei, îndată apărură marea Unire, dela 1600, din nefericire trecătoare, căzută odată cu eroul ei Mihaiu-Viteazul. Unirea celor trei țări românești sub sceptrul lui Mihaiu-Viteazul,

„Cel Bun“ (23 Aprilie 1399 sau 1400). Și mai târziu Ștefan cel Mare a procedat la fel. În repetatele lui amestecuri în treburile politice ale Țării Românești, determinate de constanta lui dorință de a asigura libertatea de acțiune a țării, vecină cu a sa, și de a avea pe tronul ei un Domn devotat politicii creștine, urmată cu atâta constanță de eroul moldovean, se mulțumește să detroneze pe cei compromiși (Radu cel Frumos, Basarab cel Bătrân (Laiotă), Basarab cel Tânăr (Țăpeluș), în speranța că va găsi un prieten și aliat.

Repetatele momente de hegemonie asupra uneia dintre țări, de către cealaltă, se mărginește deci la încercările de încheiere a unui bloc politic anti-turcesc și ținându-se în cadrele de idei ale timpului, nu pot duce până la *Unire*. University Library Cluj

Și aceasta cu toate că structura geografică a teritoriului celor două țări, cu apele care se îndreaptă în albia Dunărei, cu munții care se contopesc în lanțul Carpaților, cu șesurile care se încheie în câmpia română, îndruma din punct de vedere natural spre *Unire*.

Dar îndată ce se stinse vechea dinastie a țării Moldovei Mușatinii în linie bărbătească cu Aron-Vodă, fiu natural al lui Alexandru Vodă Lăpușeanu, în linie femeiască cu Ștefan Răzvan, fiu natural al lui Petru Vodă Șchiopul, fiul doamnei Chiajna, dispărând un obstacol din calea *Unirei*, îndată apărură mareașă *Unire*, dela 1600, din nefericire trecătoare, căzută odată cu eroul ei Mihaiu-Viteazul. *Unirea* celor trei țări românești sub sceptrul lui Mihaiu-Viteazul,

ucis mișelește în Câmpia Turdei și lăsându-ne ca moștenire reînfrățirea definitivă a glorioasei sale opere politice, era, după concepția lui însuși, mai strânsă între Moldova și Țara Românească, decât între aceasta și Ardeal. — Aceasta se vede din faptul că, pe când în Ardeal, unde fusese salutat printr'o spontană ridicare în masse a țărănimii românești iobăgită — poate o subconștientă manifestare a comunității de origine, — Mihaiu cerea împăratului Rudolf II, conducerea țării cu titlul de Voievod-Gubernator, asupra Moldovei eroul român cerea stăpânirea ereditară „și pre băeși și pre fete“. Se manifesta convingerea lui intimă astfel că în locul stinsei dinastii a Mușatinilor, nu are ce căuta improvizata — de către Poloni — dinastie a Movileștilor, ci, că lui ca reprezentant al dinastiei Basarabilor, înrudită în linie colaterală cu Mușatinii, se cuvine după acelaș străvechi obicei al pământului, stăpânirea asupra țării Moldovenești. — Că această concepție era și o directivă politică la Mihaiu Viteazul, ne-o dovedește exprimarea intențiunii lui de a rezolva încă înainte de 1599, chestiunea Moldovei și numai succesiunea neașteptată și repede a evenimentelor dela nordul Carpaților, i-a schimbat orientarea politică și l-a determinat să cucerească mai întâiu Ardealul.

Când în dezvoltarea istorică a unității politice a Românilor, analizăm marea Unire dela 1600, o întrebare se ridică: Fost-a această Unire un act inconștient, datorit exclusiv sabiei lui Mihaiu Viteazul și nu concepției naționale a acelor timpuri, încă ne-

pregătite a o cuprinde și susține ? Fără a nega partea mare a acelu „sub-conștient“ ca element constitutiv în *Unirea* dela 1600 — element adeseori cu rodnice urmări în desvoltarea conștiinței naționale, nu putem admite o totală nepregătire sufletească a neamului românesc în legătură cu conștiința unităței și latinităței sale, când Mihaiu Viteazul veni să înfăptuiască unitatea noastră politică, cucerind în Octombrie 1599 Ardealul și în Maiu 1600 Moldova. — Credem că în substratul spiritual al poporului român era impregnată conștiința originii romane, ca și primele elemente, rezultate din identitatea de limbă, de religie și de obiceiuri, a conștiinței uniiăței sale. „In a doua jumătate a sec. XVI-lea, ea se manifesta și prin mișcarea literară românească de peste munți, unde s’au tipărit atunci cele dintăiu cărți românești pentru uzul religios, în limba străbună, care a urmat să fie limba literară a tuturor Românilor. Astfel conștiința unităței naționale primea și o formă literară, care, în lipsa unităței politice, urma să fie forma ei de manifestare cea mai învederată și mai eloquentă“¹⁾

Această formă literară a ajutat deosebit de mult redeșteptarea națională. Cărțile cu caracter bisericesc mai ales, erau destinate să fie folosite de Românii din toate ținuturile. Tot mai mult, prin scris, prin limbă se accentuau raporturile de solidaritate inter-românească. Și din acest punct de vedere, din

1) D. Onciul. *Ideea latinității și a Unității Naționale*, București. 1919. pag. 7.

trecătoarea stăpânire a „Craiului Mihaiu“ asupra Ardealului, „de pe urma acestui strălucit moment de glorie în mijlocul nenorocirilor noastre, în mijlocul robiei seculare a Românilor de peste munți ¹⁾), au rezultat lucruri importante.

*

Dar ideea unității politice atât de fericit dezvoltată după epoca lui Mihaiu Viteazul, își avusese răsunet și mai înainte, din punct de vedere teoretic, în cunoscuta proclamație a aceluși uzurpator Despot Vodă, (1561—63), — întrerupătorul celor două domnii a lui Alexandru Lăpușneanu (1552—61) și (1563—68) — către Moldoveni: „Cu voi, oameni viteji și de neam războinic, coborâtori din valoroșii Romani care au făcut să tremure lumea, nădăjduesc să cuceresc în curând locurile Moldovei mele ce le ține păgânul, adică malul Dunării și nu numai acelea, dar și Valahia și apoi toată Grecia, și nu e nici o îndoială că vom avea ajutorul și bunăvoința tuturor domnitorilor creștini, pe uscat și pe apă, împotriva dușmanului obștesc, și cu ajutorul lui Dumnezeu îl vom birui. Și astfel ne vom face cunoscuți lumii întregi, ca adevărați Romani și urmași ai lor“ ²⁾ Pentru ca astfel la jumătatea sec. XVI: să se dea expresiune ideii unității naționale în legătură cu descendența romană, — Despot-Vodă intenționa de altfel și cucerirea Ar-

1) N. Iorga. Istoria Românilor din Ardeal și Ungaria. București, 1915. pag. 192.

2) Hurmuzaki, N. Densușianu, Documente II. I. 416.

dealului, pentru care lucru pregătia o expediție militară — trebuie să admitem oarecare pregătire a sufletului românesc în legătură cu concepția națională.

Și această pregătire ne poate explica manifestările aceleiași idei în timpurile următoare epocii lui Mihai Viteazul. Astfel trecând peste Unirea de fapt, dacă nu de drept, din timpul celei de a patra domnie în Moldova (1623—26) a lui Radu Mihnea, când în Muntenia domnea minorul său fiu Alexandru Cocosul, putem constata afirmațiuni de ale contemporanilor, care atribuiu lui Vasile Lupu intenția de a uni sub stăpânirea sa Moldova, Țara Românească și Ardealul. Sunt de altfel cunoscute și două documente din 1639, în care Vasile Lupu, în preajma plecării lui pentru a doua oară cu războiu în contra vecinului său, Mateiu Basarab, se intitulează „Domn al Moldovei și al Țării Românești“.

Dar în același timp, într'un alt domeniu, ni se prezintă o interesantă manifestare a sentimentului național, fundamentul pe care trebuie să se ridice ideea unității politice. Cu ocazia ultimelor lupte dintre Mateiu Basarab și Vasile Lupu, care preced scoaterea definitivă din domnie a măreșului domn moldovean, și care se concentrează în jurul Sucevei asediate, un scriitor ardelean spune că: „unii ostași trădători ai lui Mateiu-Vodă au refuzat să se lupte cu frașii lor, Românii din Moldova“¹⁾. Este o primă constatare a sentimentului național în oștile noastre

1) N. Iorga. Istoria Armatei Române. vol. II. București 1919. pag. 140.

și el avea să provoace puțin timp mai târziu cunoscuta luptă dela Șoplea din 27 Iunie 1656 dintre elementele indigene și streinii, semenii, care intrau în alcătuirea oștirea din Muntenia, lăsată moștenire de Mihaiu-Viteazul.

Către sfârșitul aceluiași secol al XVII-lea, Șerban Cantacuzino, ilustru descendent în linie femească din Basarabi, avea în vedere, în negocierile sale cu împăratul Leopold I, asigurarea stăpânirii hereditare a familiei sale asupra Țării Românești și a Moldovei, sub suzeranitatea Impăratului creștin. În intențiunea sa, noua dinastie a Cantacuzinilor, urmașa Basarabilor, avea să îndeplinească unirea ambelor Principate, în care până atunci, — prin Dumitrașcu Cantacuzino în Moldova și prin Șerban Cantacuzino în Muntenia, — se inaugurasă stăpânirea noii dinastii. Astfel de stăpâniri de domni aparținând aceleiași familii, ca și repetate mutări de domni dintr'o țară în alta¹⁾, nu puteau decât să contribue la împământenirea ideii Unirii Principatelor. Strânsele raporturi culturale, bisericesti și economice, care, spre sfârșitul sec. XVII-lea se accentuiază între cele două țări românești, și mai cu deosebire în epoca lui Const. Brâncoveanu (1688—1714), hegemon al vieții politice și culturale a Românilor de pretutindeni, duc la acelaș rezultat.

Dar în timpul sec. XVIII-lea sub domnia Fanario-

1) Dela Mihaiu Viteazul până la Fanarioși șapte voievozi, între care trei Basarabi și un Mușatin, au domnit alternativ în Țara Românească și Moldova.

șilor, împrejurări protivnice se opun unei rodnice dezvoltări a ideii unității politice a neamului.

Intr-o vreme nefavorabilă manifestărilor de vitalitate politică, era și naturală scoaterea dela ordinea zilei a problemei unirii celor două țări românești. Chiar atunci când în epoca Fanarioșilor, unele proiecte de Unire apar, ele sunt datorite mai mult vecinilor doriți de anexiune a țărilor noastre și de imperialism politic decât energiei naționale. Nu e mai puțin adevărat însă că, cu toate scăderile politice și însemnatele pierderi teritoriale, în domeniul ideilor, Epoca Fanarioșilor, nu prezintă o complectă amortire. În anumite împrejurări și la anumite momente, se observă o dezvoltare și în acest secol al XVIII-lea a ideii naționale.

Astfel în timpul Fanarioșilor, din cei treizeci și unu de Voevozi ce s'au perindat pe tronurile ambelor țări, cincisprezece au domnit în amândouă, unii în repetate rânduri, iar unul (Alexandru Suțu), chiar în ambele deodată (1802).

Stemele unite ale celor două Principate, imaginea concretă a Unirii, au fost întrebuințate ca stemă a lor de mai mulți domni. Iar două acte din 1807 dela Constantin Ipsilante, domnitor întâiu în Moldova, apoi în Țara Românească, poartă titulatura de „Domn al Moldovei și al Valahiei“.

O pregătire pentru *Unirea* de mai târziu, s'a realizat în sec. XVIII-lea, ca o urmare a mutărilor de Domni dintr'o țară într'alta, și prin introducerea aceluiași fel de administrație, a acelorași dispoziții juridice, a unei vieți de Curte asemănătoare. Și încetul cu încetul s'a format astfel convingerea că,

s'ar putea ca unul și acelaș Domn să stăpânească peste ambele țări unite, din moment ce, nici un obstacol nu se mai opunea trecerei lor de pe un tron pe celălalt.

Această idee a *Unirei* se dezvoltă în sec. XVIII-lea și în Ardealul în care,—în timpuri nepotrivite pentru țările Române cultivării ei — părea că se retrăsese mișcarea culturală și cugetarea politică românească.

Intensificarea conștiinței naționale la Românii Ardeleni, prin acele memorabile evenimente care au fost: 1) scurta, dar impresionantă epocă a reformelor iosefine, 2) mișcarea revoluționară a Românilor sub conducerea martirilor Horia, Cloșca și Crișan— și 3) acel act de solidaritate românească, când Uniții prin Ioan Bob și greco-orientalii prin Gherasim Adamovici, dădură mâna, trecând peste deosebirile confesionale, pentru stabilirea unui program de revendicări politice (supplex libellus Valachorum 1791-92)¹⁾, — era natural să ducă în ultima analiză, la afirmarea ideii Unirei. Pe de altă parte, prin repetatele solicitări de ajutor pentru ortodoxismul persecutat în Ardealul națiunilor privilegiate și a religiunilor „receptae”, către Împărăteasa Elisabeta a Rusiei, li se impuse Rușilor posibilitatea unei reorganizări a rdealului ortodox în felul cum erau și țările noastre și formarea apoi a unui Stat Dunărean vasal, pe care l-ar fi anexat mai târziu. „Astfel prin acest fapt apare pentru întâia oară, venind dela Ruși, fără nici o participare a noastră, ideea aceasta a unei posibilități de unire politică a Românilor“²⁾.

1) Alex. Lapedatu. Istoriografia română ardeleană.

2) N. Iorga. Dezvoltarea ideii Unității politice a Românilor, pag. 32.

Și către sfârșitul sec. XVIII-lea Rușii au și încercat concretizarea acestei idei prin redactarea unor proiecte de unire a celor două Principate într'un Stat independent. Ocaziile le-au fost oferite prin repetatele ocupațiuni rusești dintre anii 1769-74, 1789-92, 1806-12, 1828-34. În acei numeroși ani, în care am fost sub Ruși, supuși aceluiași regim de ocârmuire ne-am deprins a trăi laolaltă.

Se băteau și monede, la Sadagura, cu stemele ambelor țări, cum am amintit că erau reunite și în pecețile unor domni fanarioți. S'a contribuit astfel, fie și indirect, la dezvoltarea ideii Unirei și la infiltrarea ei în conștiința națională. Și astfel apariția proiectelor de Unire este explicabilă.

Astfel, — pentru a aminti pe cele mai importante, — în timpul războiului cu Turcii dela 1787-92, făcut de Rusia în alianță cu Austria, când Rușii au ocupat Moldova, Austriacii, Țara-Românească, prin proiectul de desmembrare a Imperiului Otoman, se emisese ideea că Țările-Române, — pe care nici una dintre cele două Curți nu voia să le cedeze celeilalte — să alcătuiască un Stat independent sub un principe ortodox. Pentru tronul acestui Stat se avea în vedere candidatura principelui Potemkin, favoritul Ecaterinei; pe urmă se vorbea de marele duce Constantin, educat încă din copilărie, pentru sarcina de restaurator al vechiului imperiu bizantin ¹⁾. În legătură cu acest proiect de a se realiza fără noi și contra viitorului nostru, Unirea Țărilor Române, la 9 Mai 1789,

1) *Lettres et pensées du maréchal prince de Ligne, publiées par M-me la baronne de Staël-Holstein* — Paris — Geneva 1809. pag. 126.

ministrul Prusian Hertzberg scria ambasadorului dela Constantinopol, von Dieg: „Aflu chiar acum că prințul Potemkin aspiră să devie suveran al Moldovei și Țării Românești ceace n'ar conveni nici unei Puteri, decât numai lui. Nu va fi sprijinit de nimeni“ ¹⁾). Iar von Goltz, reprezentantul Prusiei la Petersburg, credea că s'ar putea ca principatul ce voesc să ridice, să fie destinat Principelui Constantin (nepotul Ecaterinei II): „Mai ales dacă speranța de a merge cândva la Constantinopol nu este încă pierdută, această posesiune ar putea servi de scară (marche pied) pentru a merge la tronul Bizanțului ²⁾).

Din fericire pentru noi însă, — întrucât statul proiectat era destinat să fie anexat la Rusia, la momentul oportun, — planul nu s'a putut executa, din cauza insuccesului în războiul al Aliaților.

Mai târziu, în timpul ocupațiunei rusești dela 1806—12, apare un alt proiect de unire a Principatelor. Era vorba pe la 1808 de a se uni Țara Românească și Moldova sub un arhiduce austriac, Ioan, care s'ar căsători cu marea-ducesă Ecaterina (sora țarului Alexandru I-iu). Acest proiect diplomatic ni-l prezintă ambasadorul prusian dela Petersburg, von Schladen.

După un raport anterior din Noembrie 1807, datorit ambasadorului prusian la Constantinople, Senft von Pilsach, se proiectase ca marele-duce Constantin să fie proclamat rege al Daciei, Stat în cadrele căruia pe lângă Țara Românească și Moldova, trebuia să intre și Ardealul. — Acest proiect despre a cărui

1) Vezi N. Iorga op. cit. pag. 34.

2) Ibidem. pag. 35.

existență se svonise și în Ardeal, alarmase mult pe germanii și Ungurii din această provincie: „Depuis quelque temps — scria ambasadorul din Sibiu — il s'était répandu ici le bruit que la Transylvanie allait être cédéé par la Maison d'Autriche et jointe à la Moldavie et à la Valachie, sous le nom de royaume des Daces, pour appartenir au Grand-Duc Constantin de Russie“¹⁾.

Aceste planuri de *unire* a țărilor românești din Epoca Fanarioșilor — în vremea preocupărilor de reforme, dorite de țară, a reînvierei vechilor cerințe de autonomie completă; de îndepărtare a amestecului supărător al Turcilor, — nefiind însă naționale ci de proveniență străină, având să servească scopurile imperialismului rusesc, nerealizarea lor poate fi considerată ca un element de progres în dezvoltarea noastră istorică. Ea fost determinată, în primul rând, de rivalitatea dintre puterile vecine, cu privire la Principatele Române, Imperialismul lor, în dezvoltare paralelă, a fost scăparea noastră, în timpul epocii de decadență politică și națională care a fost vremea Fanarioșilor.

La începutul sec. XIX-lea evoluția ideii naționale la poporul Român ajunge la un grad de remarcabilă precizie; din elementele ce au determinat redeschimbarea națională în primii ani ai acestui secol, avea să răsară intensa mișcare naționalistă dela 1848, dela 1859, ca și formularea unei întregi și complete doctrine naționaliiste. de către acel pasionat iubitor

1) N. Iorga. Acte și Fragmente. II. 433.

al trecutului neamului românesc, idealizator al acestui trecut, M. Kogălniceanu.

Intensificarea conștiinței naționale la începutul sec. XIX-lea are un caracter aproape general-românesc.

Intr'adevăr, la Români Ardeleni se produce o adevărată renaștere națională ca rezultat al apariției învățaților istorici Gh. Șincai, Petre Maior, Samuil Micu, și a răspândirii ideilor lor asupra originii noastre romane și asupra drepturilor imprescriptibile pe care în baza vechimei le avem asupra Transilvaniei. Conștiința națională, politică și tuptătoare, manifestată încă din ultimele decenii ale sec. XVIII-lea devine tot mai intensă.

În Țările Române acest curent intensificat și prin ideile revoluției franceze, care pătrund prin emigranții regaliști, prin republicani, prin exilații polonezi ca și prin soldații armatelor napoleoniene, care ajungeau până la granițele țărilor noastre — a produs renașterea politică și culturală.

Din acelaș curent, ieși și mișcarea din 1821, la început cu caracter social, mai apoi național, a lui Tudor Vladimirescu. Acest caracter național al mișcării sale, dacă n'a fost remarcat de contemporanii săi, a fost recunoscut de generația dela 1848 și de secole următoare. Această mișcare națională desființând domnia Fanarioșilor și restabilind domniile pământene dădu un nou avânt națiunii. Ideea unității politice se afirmă în Epoca Restaurației, sub domniile pământene, ca o aspirațiune națională.

Cea dintâiu manifestare a tendințelor unioniste apare în epoca de naștere a Regulamentului organic,

în 1829—31, la stabilirea protectoratului rusesc în urma păcii dela Adrianopole din 1829. Concretizate într'un proiect de memoriu asupra dorințelor naționale, redactat în Muntenia pe la 1829, ele sunt opera partidului național, care începea a prinde tot mai adânci rădăcini. Intre cele 25 de puncte ale acestui memoriu care cuprinde cea dintâiu formulare precisă a programului Unirei, din Epoca Renașterii se află cererile următoare: 1) Valahia și „Moldavia să se împreune și să facă amândouă un prințipat; 2) Prințipatul acestor întrupate provincii să fie de sine și neatârnat de Turchia; 3) Forma cârmuirii acestor două provincii să fie monarhie după moștenire; 4) Cârmuirea acestei nouă monarhii să se încredințeze la vreun prinț din familiile domnitoare în Germania de sus". Intr'adevăr, dorința de Unire a celor două Prințipate într'un singur Stat, sub un Principe dintr'o dinastie europeană era atât-de puternică, încât rapoarte diplomatice din epoca de redactare a Reg Organic și din primii ani de aplicare (1830—35), corespondențe streine (Bois le Comte din 1834), o prezintă ca pe una dintre aspirațiile cele mai vii ale patrioților.

În acelaș timp și în Moldova se manifestau asemenea dorințe. Încă de pe atunci se accentua acel curent național specific moldovenesc. Pe când Muntenii, cu excepția lui Bălcescu, visau mai ales revoluțiuni politice, Moldovenii erau pasionați mai ales de naționalitate. Ei voiau să rezolve chestiunea socială pentru a stabili apoi, prin Unirea necesară, prin independența care trebuia să-i fie consecința naturală, nu o platformă pentru rivalitățile mai mult sau mai puțin factice de persoane sau de certuri

de partide, ci o viață națională, energetică și conștientă, capabilă de a elabora noi forme de civilizație, absorbind elementele de influență streină.¹⁾ Acest fel de a urmări problema chestiunii naționale s'a văzut mai ales în timpul Revoluțiunii de la 1848.

Interpretând acest curent, cu dreptul numit „unionist“, vistierul lordache Catargiu propuse, în comisiunea pentru alcătuirea Regutamentului Organic. al Moldovei, Unirea ambelor Principate sub o singură domnie. Propunerea primită cu entuziasm de Comisiune, obținu și adeziunea Curții Protectoare, ca una ce fusese cândva emisă, evident în interesul lor, de către Ruși. Dar când, mai departe, acelaș patriot moldovean, propuse ca principele acestui nou Stat să nu aparțină nici uneia dintre cele trei puteri vecine (Austria, Rusia sau Turcia), acelaș guvern rusesc, pe atunci deținător al puterii în principatele ocupate, opuse un veto, și propunerea, devenită astfel contrară intențiunilor rusești, fu părăsită. Ea rămâne însă ca o frumoasă încercare de concretizare a Unirei, rezultat de astădată al dorinței naționale.

Totuși, în legătură cu aceste năzuințe de Unire s'au prevăzut, în Regulamentele Organice ale ambelor țări, dispozițiuni pentru „începuturi de unire mai de aproape între amândouă Prințipaturile“, cu următorul articol introductiv: „Inceputul, relighia, obiceiurile și asemănarea limbii lăcuiitorilor acestor două Prințipaturi, precum și trebuințele îmbelor părți, cuprind din însuș descălicarea lor, elementurile nedespărțitei uniri, cari

1) N. Iorga. *Histoire des Roumains et de leur civilisation*. Bucarest. 1922. pag. 259.

s'au impiedicat și s'au întârziat de întâmplătoarele împrejurări.

Mântuitoarele folosuri ale rodului ce s'ar naște din întrunirea acestor două nații sânt netăgăduite. Elementurile întrunirii a Moldo-Românilor se află așezate prin acest Reglement, prin asemănatele temeuri ale administrației acestor țări." Ideea Unirii, astfel manifestată la noua organizare a Principatelor prin Regulamentul Organic găsea răsunet și în literatura acelei epoci. — Seria întregă a scriitorilor din prima jumătate a sec. XIX-lea care, în domeniul istoriei și al literaturii, promovează cunoașterea și renvierea trecutului nostru național accentuează asupra ideilor de libertate și de unitate națională.

* * *

Dar realizarea Unirei, după programul național, sub un principe dintr'o dinastie occidentală, trebuia să ducă, printr'o necesitate logică la îndepărtarea suveranității turcești și a protectoratului rusesc. — Aceasta o prevedeau și Rușii și Turcii; de aci opoziția lor față de tendințele unioniste. Lor, li se va adăuga mai târziu și Austria care întrezărea în „Unire“ distrugerea influenței sale predominante și reînvierea probabilă a „chestiunii române“ din monarhia habsburgică.

Dar orice împotrivire a marilor puteri vecine, nu puteau să distrugă curentul redeșteptării naționale, din care a ieșit atât de mareș actul „Unirii“.

După nereușita încercare de „Unire“ din 1841, când prin abdicarea primului domn regulamentar din Muntenia, Alex. Ghica, se făcu posibilă oferirea tro-

nului, Domnului din Moldova Mihail Sturza, acest curent național se ridică împotriva operei legislative săvârșită de Ruși în Principate. Regulamentul organic, care de altfel înseamnă începutul epocii de constituționalism și parlamentarism în țările Române, importante reforme interne făcute de domnii Reglementari, sunt totuși impopulare fiind opera sau inspirația Rușilor, adversari declarați ai „Unirei” dorite.

În capul acestei mișcări, deocamdată pașnice, anti-rusești este acel grup de boeri munteni, al cărui șef recunoscut era marele patriot Ioan Câmpineanu și a căror gânduri „umblau departe în Ardeal și Basarabia; ei aveau în mintea lor deplin încheșat un ideal pe care neamul nostru a trebuit să-l mai aștepte încă optzeci de ani.”¹⁾

Conștiința națională de care este însoțită pătura cultă, entuziasmată de ideile occidentale, nu poate admite amestecul rusesc în Principate, oricât de bine făcător ar fi fost el, pentru că aducea atingere celui important principiu al suveranității naționale interne marea cucerire a Revoluției Franceze din 1789. De aceea nu atât factori materiali, ca atitudinea nepoliticoasă și puțin diplomatică a consulilor ruși, față de Principate, consuli „recrutați dintre elementele cele mai brutale ale imperiului moscovit”, nici abuzul unor Domni, cazul lui Mihail Sturdza din Moldova, ci conștiința națională care credea că altă situație ni se cuvine conform evoluției noastre de până atunci și

1) Vezi P. P. Panaitescu. Planurile lui Ioan Câmpineanu pentru Unitatea Națională a Românilor. Cluj. 1924 pag. 44.

conform ideilor dominante în Europa Occidentală, au determinat Revoluția dela 1848 din Țările Române.

Mișcarea revoluționară dela 1848 făcu să se manifeste din nou ideea Unirei înăbușită câțva timp de puterea protectoare. Intre „Dorințele partidei naționale din Moldova“, redactate de Mihail Kogălniceanu la 1848. reapare și Unirea Principatelor, „uniunea care“ — cum se zice aci — „este dictată atât de vederat prin aceeași origină, limbă, obiceiuri și interese, încât ea este încuviințată de însuși acel Reglement pe care Rusia cu armele în mână îl sprijinește. (Reg. Organic). Și mai departe spune autorul *Dorințelor*. „Să avem credință în viitorul nostru. Să ne arătăm vrednici de fericirea și de libertatea ce Tatăl cel de sus, dela întemeierea lumii, au pregătit tuturor popoarelor, și care, prin urmare curând sau târziu, trebuie să vie și Românilor“.

Iar în Muntenia, unde de asemeni aveau răsunet asemenea idei, Nicolae Bălcescu, arăta ca țintă a dorințelor poporului român, pe care revoluția trebuia să le îndeplinească *Unitatea și Nealârnarea Națională*.

Rusia interesată, urmărea de aproape aceste aspirațiuni, manifestate prin mișcarea revoluționară, din ambele principate. Conte Nesselrode: ministrul afacerilor străine a Rusiei, într'o circulară către misiunile diplomatice, din Iulie 1848, insista asupra tendințelor unioniste, accentua asupra proiectului de constituire a unui „regat daco-român, un nou Stat deosebit și independent, la formarea căruia ei ademenesc pe frații lor din Moldova, din Bucovina, din Transilvania și din Basarabia“, dar, conform intere-

selor protectoratului rusesc denega proiectatului Stat orice justificare istorică ¹⁾.

Dar pe când în Principate se evidențiau tot mai clare aspirațiunile de Unire, Ardealul luptelor politice nu rămânea cu mult mai prejos. Dincolo de munți găsea expresiune părerea unei uniri a Românilor sub altă formă. Reprezentanții ei erau un Român, stabilit în Muntenia Ioan Maiorescu, și un Sas pastorul Roth din Brașov²⁾. Ambii însă susțineau că viitorul neamului românesc nu poate fi decât într'o Unire a celor trei țări românești, sub stăpânirea Habsburgilor, sau în cadrele confederației germanice. Asemenea voci se auzeau până la 1848, la noi și în afară, cu privire la unitatea politică a Românilor, „a cărei înfăptuire se întvedea ca un rezultat natural și necesar al dezvoltării istorice ca și al condițiunilor etnografice și geografice pentru viața și menirea poporului românesc între neamurile înconjurătoare“ ³⁾.

* * *

După înăbușirea Revoluției prin intervenția armatelor rusești și otomane, tendințele unioniste amuțiră pentru câțva timp în Principate.

Dar în Occident, unde șefii partidului național fură nevoiți să se exileze, prin propaganda lor entuziastă, știură să deștepte simpatiile latinilor apuseni și mai ales ale Francezilor, pentru cauză românească.

1) Acte și Documente relative la istoria Renașterii României II. 6.

2) Von der Union und nebenbei ein Wort über eine mögliche dako-romanische Monarchie unter Oesterreichs Krone. Sibiu 1848.

3) D. Onciul. op. cit. pag. 20.

In acest timp izbucni războiul Crimeii (1853—56) Din primul moment, Românii exilați înțeleseră importanța pe care o putea avea pentru națiunea lor acest conflict, mult așteptat, dintre Puterile Apusene. către care se îndreptaseră speranțele lor de sprijin pentru obținerea unui viitor mai bun, și Rusia puterea protectoare, care susținea principiul intangibilității drepturilor ei, garantate prin tratate. Unii voiau să se lupte în rândurile Aliaților, dar intrigile austriace îi împiedicară să ia parte la lupte.

Desfășurarea războiului, complet defavorabilă Rusilor, făcu ca în 1855 să se înceapă negocierea păcii cu Rusia învinsă. În conferințele preliminare dela Viena, Anglia și Franța ridicară chestiunea Unirei. Fără a se lua o hotărâre definitivă, la Congresul dela Paris din 1856, sub influența împăratului susținător al Principiului Naționalităților, se reia în discuție chestiunea română de către Conte Walevski — fiul ilegal al lui Napoleon I.

Napoleon al III-lea a înțeles marele interes al Europei de a se constitui la Dunărea de jos o naționalitate puternică, necesară ca formă politică a latinității orientale și ca barieră de opus expansiunii rusești către Constantinopol.

Dar față de opoziția interesată a Austriei și Turciei — Rusia cedase în ultimul moment, pentru a-și câștiga simpatiile pierdute ale Românilor, sub aceeași influență bine-voitoare pentru cauza noastră a Împăratului plebiscitar, Congresul în decizia lui finală, hotărî consultarea Românilor pentru a se cunoaște voința lor. În jurul divanurilor Ad-hoc, organele de consultare extra-ordinară a acestei voințe naționale,

se dădu marea luptă între *unioniști* și *separatiști* convinși sau influențați de promisiunile Caimacanilor interesați (Th. Balș și Nicolae Vogorideș.) Sprijinul Împăratului francez și al consulului său dela Iași Victor Place, făcu ca *unioniștii*, să obțină dreptate prin casare a primelor rezultate a alegerilor pentru divanul Ad-hoc, nefavorabile prin amestecul direct, a puterii executive și a Turciei. și astfel la a doua alegere se ajunse la o mai conformă exprimare a voinței națiunii.

În Sept. 1857 se deschiseră divanurile Ad-hoc— în ambele Principate — însuflețite de un spirit unionist. În a 7-a sa ședință, Adunarea Moldovei primi cu 81 de voturi pentru și 2 contra) propunerea care exprima cele cinci puncte ale dorinței naționale :

- 1) Unirea, 2) Principe strein cu drept de ereditate,
- 3) Autonomie, 4) Guvernământ constituțional reprezentativ și 5) Neutralitate.

În Muntenia, se făcu o propunere identică, fără punctul al V-lea, privitor la neutralitate.

Pe baza acestor dorințe solemne exprimate, Conferința dela Paris redactă, în August 1858, acea „Convenție“ care, înlocuind regulamentul Organic, trebuia să fie noua Constituție actroiată de Puterile Garante „Principatele Unite“. — Printre alte principii, ea hotărâ că vor fi doi Domni, fără să adauge însă dacă trebuiau să fie două persoane deosebite, lacună de care va ști să profite patriotismul generației dela 1859.

În 1858, fură alese Adunările care trebuiau să dea fiecăruia dintre Principatele-Unite câte un Principe. Candidaturi particulariste se prezentară : foști Domni regulamentari, fii ai lor, șefi ai Revoluției. etc.

Dar logica dezvoltării naționale, trebuia să se încheie astfel.

În ultimul moment se ia candidatura „unui personaj deosebit de simpatie“, unionist convins și care avea asupra celorlalți candidați superioritatea de a fi unul din șefii armatei moldovenești, Alexandru Ion Cuza, În ziua de 5 Ianuarie 1859, el fu în unanimitate ales ca Domn al Moldovei. Câteva zile mai târziu, la 24 Ianuarie 1859, el era proclamat cu aceeași unanimitate și ca Domn al Munteniei. Astfel se găsea înfăptuită Unitatea națională a celor două Țări Românești, contra voinței Puterilor, contra spiritului Convenției, prin înțelepciune politică a generației dala 1889.

După alegerea din 5 Ianuarie 1859, Mihail Kogălniceanu, salutându-l pe acela al cărui principal ministru era să fie spunea : „Alegându-te pe tine Domn în țara noastră am vrut să arătăm lumii acela ce toată lumea dorește : la legi nouă, om nou. O Doamne ! Mare și frumoasă îți este misia, Fii dar omul epocii ; fă ca legea să înlocuiască arbitrarul ; fă ca legea să fie tare ; iar tu, Măria ta, fii bun, fii blând, fii bun mai ales, pentru acei pentru care mai toți Domnii trecuți au fost nepăsători sau răi. Nu uita că dacă 50 de deputați te-au ales, ai să domnești peste două milioane de oameni“. După 24 Ianuarie însă Alexandru Ioan Cuza trebuia să domnească nu peste două, ci peste cinci milioane. Și marele domnitor, a răspuns cu prisosință așteptărilor națiunii. Știind să potolească revolta puterilor vecine, care amenințau să intervină în Principate, știind să convingă Poarta Otomană prin vizita făcută la Constantinopol și s'o împace cu

inevitabilul istoric“, Alex. Ioan Cuza, putea să anunțe națiunii sale Unirea definitivă prin celebra lui proclamațiune dela finele anului 1871 : „Unirea este îndeplinită, naționalitatea este întemeiată. Acest fapt măreț, dorit de generațiile trecute, aclamat de Corpurile legiuitoare, chemat cu căldură de noi, s'a recunoscut de Inalta Poartă și Puterile garante și s'a înscris în datinele națiunilor. Dumnezeuul părinților noștri a fost cu țara, a fost cu noi. El a întărit silințele noastre, prin înțelepciunea poporului și a condus națiunea către un falnic viitor. În zilele de 5 și 24 Ianuarie, ați depus toată a voastră încredere în alesul națiunei ; ați întrunit speranțele voastre într'un singur domn. alesul vostru vă dă astăzi o singură Românie“. La 24 Ianuarie 1862 nu mai era decât o singură Românie ; Ministerele, Capitalele, Adunările se confundaseră. Și astfel aceasă zi, căpăta o dublă semnificare istorică.

Imprejurările, grele de învins, în care a'a realiza „Unirea“ din 1859, înfrângerea opoziției puterilor interesate, domolirea ambițiilor personale, sunt o dovadă evidentă, că principiul naționalităților ca element moral, creator de State se impusese. „Unirea Românilor dela Dunăre, ca și unirea Italianilor, a fost ultimul rezultat al unei lungi evoluții de cultură națională, care trebuia neapărat să ajungă acolo. O conștiință se formase, care nu mai suferea anumite hotare. A fost în acest act politic ceva sufletesc și ceva popular“ ¹⁾ Unirea dela 1859 a fost un succes al principiului naționalităților. A fost rezultatul unei

1) N. Iorga. Principiul Național ; originea și dezvoltarea lui. (N. R. 1917 No. 58).

evoluții îndelungate, dar și a sforțărilor unei generații idealiste și potrivite. Și aceste elemente l'au făcut să fie un act istoric, durabil. „Căci ceea ce determină viața unui popor, nu sunt condițiile pe care pot să i le creieze circumstanțele exterioare, ci ceea ce este capabil să facă să între el însuși, prin conștiința sa, munca și curajul său în aceste forme, totdeauna capabile de o mai largă interpretare“¹⁾.

* * *

Realizarea Unirei din 24 Ianuarie 1859, ne interesează, prin sensul acțiunii ei și din punctul de vedere, al dezvoltării aceluși principiu, a cărei concretizare o reprezintă, a principiului naționalităților.

„Se răsculară până atunci popoare, ceruseră dreptul lor. Dar trebuise conform cu obiceiul dela Viena, ca Europa construită acolo să le cerceteze procesul și să dea o hotărâre înaintea căreia se închinaseră cu toții, primind-o cum era. Acum însă pentru întâia oară, fără manifestații revoluționare mai recente și fără vărsare de sânge și în cele vechi, fără mari sacrificii, un popor apărea sprijinit de singurul său drept și împotriva clauselor formale ale tratatului celui mai nou, care abia-i recunoscuse existența și el impunea „faptul îndeplinit“ al soluției sale, adusă imediat la îndeplinire, în loc să prezinte o simplă petiție de revizuire. Era un element nou în dezvoltarea principiului național. Și noi îl dădușerăm²⁾.“ De aceea Actul Unirei dela 1859, are o deosebită semnificație și în Istoria Universală.

1) N. Iorga. *Historie des Roumains et de leur civilisation*. pag. 262.

2) N. Iorga. *Principiul Național (Neamul Românesc 1917. Nr. 57)*.

Dar el n'a rămas un Act politic fără urmări, se poate spune că, din contră, consecințele sale au fost incalculabile, în momentul realizării sale. Intregă evoluția noastră istorică din ultimele decenii, încheierea, printr'o nouă *Unire* a Statului Român, actual, este rezultatul Unirii din 1859. Și de acela, cu drept cuvânt, s'a spus că ziua de 24 Ianuarie, ziua Unirii simbolizează eforturile mai vechi și mai noi pentru realizarea celui mai mare deziderat național. Ea a devenit astfel ziua Națiunii.

Unirea Principatelor a produs — prin perspectiva unui sprijin în marea luptă națională — o intensificare a sentimentului național și la Români Ardeleni. Și dacă multă vreme, din cauza greutăților politice ale noului Stat, acest ajutor n'a putut fi dat, așa cum dorea sufletul româneasc de pe ambele restanțe ale Carpaților, — care întotdeauna au apropiat, nu au despărțit neamul românesc, — generațiile ce au urmat anului 1859, au scos din cunoașterea și interpretarea actului *Unirii*, elementele necesare formulării și cultivării *idealului național de unitate a tuturor Românilor*. Acest „ideal național“ la care s'a ajuns pe cale culturală, pe calea economică și pe cea politico-socială a fost susținut până la victoria definitivă de conștiința necesității absolute a îndeplinirii formei politice de viață unitară a poporului românesc. Această conștiință stăpâna gândul și inima tuturor Românilor, atât de dincoace cât și de dincolo de Carpați. Și ea încetase de a fi o chestiune pur culturală. „Dela principiul libertății naționale, pus de Bărnăuțiu, se trecuse, în chip logic, la principiul independenței naționale și pe urmă la

acela al desăvârșitei unități naționale. Acesta nu mai era un sentiment vag, inconștient, era o convingere adâncă, o dorință arzătoare“¹⁾).

* * *

Principiul național și acel al autodeterminării, care sunt la baza alcătuirii politice, în actualele cadre teritoriale ale Statului Român, dovedesc că România de astăzi se prezintă ca un rezultat al unei îndelungate evoluții a ideii unității naturale. Crearea ei este o sentință dată într'un îndelungat proces istoric. Și aceasta este o garanție a durabilității și prosperității sale. De aceea cu drept cuvânt, istoricul ungar Iancsó Benedek, tratând istoria iredentismului românesc și urmărind în lumina evenimentelor această desfășurare seculară, arată că de la Mihaiu Viteazul încoace un impuls conștient al tuturor manifestărilor noastre de viață ne-a împins spre unirea politică și că războiul recent al desrobirei nu e decât o verigă dintr'un lanț de evoluție.

* * *

Cunoașterea dezvoltării ideii unității noastre, antecedentele Unirii dela 24 Ianuarie 1859, interpretarea istorică a acestui mare act ca și cunoașterea urmărilor lui sunt, desigur cel mai potrivit mijloc de educație națională. Generațiile tinere pot găsi în acest eveniment istoric, dovezile vitalității noastre politice, elementul pe care se poate edifica civilizația națională pentru toți Românii.

1) Const. Chirițescu. Istoria Războiului pentru Intregirea României. Buc. 1922 I. pag. 32.

